

Jelentés

a levéltári szakfelügyelet 2011. évi működéséről és ellenőrzési tapasztalatairól

Az 1998-tól működő szakfelügyelet 2011 elején újabb hároméves ciklusát kezdte meg részben megváltozott személyi összetételben. Új közlevéltári szakfelügyelőként Csízi István, a Magyar Országos Levéltár (MOL) főosztályvezető-helyettese, dr. Kovács Melinda, a Heves Megyei Levéltár főlevéltárosa és dr. Melega Miklós, a Vas Megyei Levéltár igazgató-helyettese, új nyilvános magánlevéltári szakfelügyelőként pedig Hermann István, a Veszprém Megyei Levéltár igazgatója kapott megbízatást. A „régiek” közül dr. Cseh Gergő Bendegúz, Gállné Jakó Mariann, Káli Csaba, Katona Klára, Sárközi János és dr. Sipos András maradt közlevéltári, dr. Lakatos Andor és dr. Szabadi István pedig nyilvános magánlevéltári felügyelő.

Munkaterv szerint a következő témákban végeztünk ellenőrzést a **közlevéltárakban**:

- az e-Archivum levéltári elektronikus nyilvántartás feltöltöttsége, vezetése,
- a 2012-ben esedékes raktárminősítés előkészítése,
- a területi általános és a települési önkormányzati levéltárakban a 2002. évi ajánlás szerinti új fondjegyzék-szerkesztési szabályok végrehajtásának helyzete.

Fentiekén kívül a MOKK Levéltár Közjegyzői Levéltár I-ben tájékozódunk a közjegyzői kerületekben tervezett levéltárak szervezésének állásáról, és felülvizsgáltuk a levéltári selejtezési terveket, jegyzőkönyveket.

A **nyilvános magánlevéltárakat** kétévente ellenőrizzük, így 2011-ben a 39 közül 20 intézményben történt meg a következő témák vizsgálata:

- az I. negyedévben: a levéltári honlapok,
- a II–IV. negyedévekben: az állományvédelmi előírások érvényesülése.

A szakfelügyelők intézményenkénti jelentésben foglalták össze tapasztalataikat és javaslatukat, a jelentéshez a levéltár vezetője észrevételeket fűzhetett. A vezető szakfelügyelő az észrevételekkel együtt mindegyik levéltár fenntartójához eljuttatta az intézményéről szóló jelentés egy példányát.

Feladataink és tapasztalataink megbeszélése céljából négy alkalommal tartottunk szakfelügyelői értekezletet. A szűkös pénzügyi feltételek között az év folyamán csak a Heves Megyei Levéltárban és a Tolna Megyei Önkormányzat Levéltárában került sor vezető szakfelügyelői látogatásra.

Az ellenőrzések fő tapasztalatairól — a szakfelügyelők jelentései alapján — az alábbiakban számolok be.

I, Közlevéltárak

1. Az e-Archivum elektronikus nyilvántartás feltöltöttsége és vezetése

A 10/2002. (IV. 13.) NKÖM rendelet 34. §-ának (3) bekezdése és 60. §-ának (4) bekezdése értelmében a közlevéltárak 2006. január 1-jétől számítógépen, egységes program alkalmazásával vezetik levéltári anyaguk kötelező nyilvántartásait (törzskönyvi nyilvántartás; gyarapo-

dási, fogyatéki, letéti, kölcsönzési és átmeneti naplók; raktári jegyzék). Hangsúlyozni kell: a rendelet nem írt elő semmi mást, így azt sem, hogy az egyes nyilvántartásoknak kapcsolódniuk kell egymáshoz, hogy statisztikai adatszolgáltatásra is alkalmas legyen a program, hogy különböző segédleteket, leírásokat is befogadjon. A program kidolgozása során ilyen külön igények is felmerültek, amelyeket a programozó be is épített.

A komoly késéssel megszületett egységes program tehát lényegesen többet „tud” a rendeletben előírtnál, ugyanakkor használata során számos probléma merült és merül fel, hiába jelentek meg az újabb verziók. A leggyakrabban előforduló problémák, felvetések: nem sikerült feltelepíteni a számítógépre a programot; a korábbi adatbázist nem tudták konvertálni; a program sok esetben hibaüzeneteket küld akkor is, ha mindent helyesen csináltak; a módosításokat nem mindig lehet elmenteni; egyes esetekben kevés a rendelkezésre álló karakter-szám (pl. a fond megnevezésénél); a felmerülő problémákat csak informatikus szakember oldhatja meg (a levéltárak többsége ilyen munkatárssal nem rendelkezik); a raktári jegyzékek csatolása a fondtörzskönyvhöz közvetlenül nem mindig oldható meg; a program használatához nincs megfelelő kézikönyv.

A felsorolt problémák okai többfélék. Elsőként említhető a nem megfelelő, elavult számítógépek léte és az informatikai szakismeretek hiánya. Több közlevéltárban emiatt nem használják/csak korlátozottan használják a nyilvántartó programot. (A program új verzióját több levéltár nem tudta telepíteni.) A programhoz nem készült megfelelő mélységű felhasználói kézikönyv. Végül, de nem utolsósorban a program hibái is hozzájárultak a problémák keletkezéséhez.

Meg kell jegyezni, hogy a szakfelügyelők a vizsgált 45-ből 15 közlevéltár esetében jeleztek problémát. (Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a többi intézményben nem jelentkeztek problémák.)

Néhány levéltárban a vizsgálat idején még mindig nem vették használatba a nyilvántartási programot (Bács-Kiskun Megyei, Hadtörténelmi, Nyugat-magyarországi egyetemi, Szegedi tudományegyetemi, Pannon egyetemi [Georgikon Kar] levéltárak és az MTA Levéltára). Budapest Főváros Levéltára (BFL) sajátos megoldást választott: a Registrum nevű nyilvántartási programjukat használják, amelyből 2010 őszéig át tudták tölteni az adatokat az e-Archivumba. (Ez a megoldás később már nem működött.)

A szakfelügyelők megvizsgálták, hogy a programot használó közlevéltárakban milyen mértékű a **törzskönyvi nyilvántartás** feltöltöttsége, vagyis a fondok és állagok adatainak rögzítése, továbbá, hogy folyamatos-e a változások vezetése. Megállapításaik szerint 3 megyei (BAZ, Jász-Nagykun-Szolnok [JNKsz], Zala), egy városi (Vác) levéltárban, az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában (ÁBTL) és 4 egyetemi levéltárban teljes a törzskönyv adatainak feltöltése és folyamatos a változások vezetése. Hasonló az eredmény 17 intézményben (8 megyei és 2 városi levéltárban, valamint 7 állami szaklevéltárban), de az alapadatok közül a raktári egységek száma/a raktári hely még nincs bevezetve a törzskönyvbe.

A többi közlevéltárban a feltöltöttség különböző szinten állt a vizsgálat idején. Volt olyan levéltár, ahol már 90%-ot ért el a feltöltöttség szintje, volt olyan is, ahol éppen csak elkezdték a munkát.

A különböző **naplók** vezetésénél szintén vegyes a kép. 11 intézményben (BAZ, Komárom-Esztergom, Pest és Zala megyei levéltárak, Vác Város Levéltára, ÁBTL, Környezetvédelmi és

Vízügyi Levéltár, 3 egyetemi levéltár és a Közjegyzői Levéltár I.) az e-Archivumban vezetnek minden előírt naplót. Csak a gyarapodási naplót vezetik elektronikusan 3 megyei, 1 városi és két egyetemi levéltárban. Az intézmények többsége a vizsgálatok idején még papíralapú nyilvántartásokat használt.

Kötelező előírás a **raktári jegyzékek** e-Archivumba töltése is. A szakfelügyelők e téren tapasztalták a legnagyobb elmaradást, ami eleve következik abból, hogy a levéltári iratállomány raktári jegyzékkel ellátottsága a legtöbb intézményben még messze van a 100%-os szinttől.

Összefoglalóan, úgy vélem, meg lehet állapítani, hogy az e-Archivum elektronikus nyilvántartás használatban lévő különböző verzióit — a szakfelügyelők jelentései szerint — egyes levéltárak a felmerült problémák ellenére is tudják alkalmazni, és a rendeletben előírt nyilvántartási teendőket ebben a formában végzik. Ugyanakkor más levéltárak küszködnek a nem tökéletes programmal, vagy pedig egyszerűen félreteszik azt. Ennek következtében még 2011-re sem valósult meg az a rendeletbe foglalt előírás, hogy mindegyik közlevéltár egységes program alapján számítógépen vezeti kötelező nyilvántartásait. Felmerül a kérdés: ilyen körülmények között érdemes-e ragaszkodni ehhez a programhoz, amely eleve nem csak a rendeletben előírt nyilvántartásokra készült? E kérdés szakszerű eldöntése azután lehetséges, ha az arra illetékesek szakértők bevonásával megvizsgálják a program megalkotásának és eddigi használatának minden körülményét. Emellett a jelenlegi nyilvántartás-fajták felülvizsgálásával el kell döntenie azt is, hogy a levéltári anyag megfelelő nyilvántartása milyen konkrét nyilvántartásokat igényel.

2. A raktárminősítés előkészítése

Az első raktárminősítés 2006–2007-ben zajlott le. Mivel az előírás szerint 5 évenként kell a közlevéltárak raktárait minősíteni, az eljárás 2012-ben esedékes. A szakfelügyelők a következőket vizsgálták meg:

- az első minősítés óta milyen változások történtek a raktári helyzetben,
- rendelkezésre állnak-e a megfelelő mérőműszerek legalább a hőmérséklet és a relatív páratartalom mérésére,
- megfelelő-e a mérések és az adatrögzítések gyakorisága, az adatok naplózása.

Ezek alapján kellett választ adniuk arra a kérdésre, hogy 2012-ben elvégezhető-e a minősítés, és ha igen, milyen színvonalon: szabályosan, az előírásoknak megfelelően, vagy elfogadható módon, vagy csak fenntartásokkal.

2007 óta egy **új közlevéltár** létesült (Közjegyzői Levéltár I. Budapesten).

A **megyei** intézmények közül négyben történt jelentős **raktárváltozás**: Bács-Kiskunban megszűnt a jakabszállási alkalmatlan raktár, Baján pedig új fióklevéltár létesült; Békés megyében megszűnt az alkalmatlan gyulavári és a békéscsabai raktár, a békési telephely pedig a város más pontjára költözött; BAZ megyében megszűnt az alkalmatlan Miskolc Baross utcai alkalmatlan és a mezőcsáti részleg, Alsózsoltán viszont egy 15000 fm-t befogadó fióklevéltár épült; a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár központja Debrecenben új helyre költözött. Több megyei levéltárban alakítottak ki új raktárhelyiségeket, felújításokat és állományvédelmi berendezések (árnyékoló eszközök, párasítók/száritók stb.) beszerzését valósították meg. A BFL-ben takarékoság céljából a korábbi 18-ról 20–22 C°-ra állították át a klímaberendezést, ami kedvezőtlen változás. A **városi levéltárak** közül Győrben új raktárakat rendeztek be, tűzriasz-

tó berendezést és sötétítőfüggönyöket szereltek fel. Székesfehérváron egy raktárt felújítottak. Az **állami szaklevéltárak** közül az ÁBTL-ben megszűnt néhány raktár, ezek helyett új raktárakat alakítottak ki. Enyhítette a Hadtörténelmi Levéltár férőhelygondjait a budapesti Petőfi laktanyában kapott, filmek tárolására szolgáló raktár. A Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár alkalmatlan raktárakat szüntetett meg, és felújításokat foganatosított. Az **egyetemi levéltárak** közül a Budapesti Corvinus Egyetem, az ELTE és a Nyugat-magyarországi Egyetem Levéltára könyvelhetett el számottevő raktárfejlesztést. Új telephelyre költözött a Pécsi és a Szegedi Tudományegyetem Levéltára, a SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban raktár-felújításra került sor, és elválasztották az irattárat a levéltártól.

A **raktári mérőműszerekkel** ellátottság mennyiségileg és minőségileg is nagy eltéréseket mutat a közlevéltárak között. Fényerősség mérő, létszennyezettség és UV sugárzás mérő elvéve található, az alapvetően fontos hőmérséklet- és relatív páratartalom mérők ugyan léteznek valamennyi közlevéltárban, de bőven van köztük elavult műszer, és sok helyen nem végzik el a szükséges kalibrálásokat. A műszerellátottság minőségét negatívan befolyásolja az intézmények évek óta romló pénzügyi helyzete. Automatikus, a folyamatos mérést, a beállított értékeket biztosító mérőrendszer csak a BFL-ben, az ÁBTL-ben és 2011-től az ELTE Levéltárában van. A közlevéltárakban akadnak még hagyományos háztartási mérőeszközök is, de a legelterjedtebbek ma már a digitális termohigrométerek, amelyek egy része tárolja a mért adatokat, így lényegében folyamatos mérést biztosítanak.

A megfelelő **mérésgyakoriság** biztosított a mérőrendszert és az adattárolás műszereket használó levéltárakban (BFL, ÁBTL, ELTE; JNkSz és Pest megye, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Pécsi Tudományegyetem és SZIE Állatorvos-tudományi Kar levéltárai). A többi közlevéltár közül 24 legalább az előírt heti 3 napon 2–2 mérést teljesít. 12 levéltárban viszont túl kevés a mérés, nem naplózzák az adatokat az MTA Levéltárában. (E helyzet kialakulásához hozzájárult a levéltárak többségénél bekövetkezett létszámcsökkenés.)

Fentiek alapján, figyelembe véve a műszerellátottságot (a minőséget is beleértve) és a mérés-gyakoriságot, megválaszolható az a kérdés, hogy 2012-ben az egyes közlevéltárakban elvégezhető-e a raktárminősítés, és ha igen: szabályosan, vagy elfogadható módon, vagy csak fenntartásokkal.

a) Szabályos raktárminősítés végezhető a következő levéltárakban

BFL

Megyei levéltárak:	Bács-Kiskun Békés Fejér (de: új épületbe költözés esedékes 2012-ben) JNkSz
Városi levéltárak:	Székesfehérvár Tatabánya
Állami szaklevéltárak:	ÁBTL Budapesti Corvinus Egyetem ELTE Miskolci Egyetem Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Pannon Egyetem Georgikon Kar Pannon Egyetem (Veszprém) Pécsi Tudományegyetem

SZIE Állatorvos-tudományi Kar
SZIE Kosáry Domokos

b) Elfogadható raktárminősítés végezhető a következő levéltárakban:

Megyei levéltárak: BAZ
Győr-Moson-Sopron, Soproni
Hajdú-Bihar
Heves
Pest
Tolna
Veszprém
Zala
Városi levéltárak: Győr
Vác
Állami szaklevéltárak: Környezetvédelmi és Vízügyi

c) Csak fenntartásokkal végezhető a raktárminősítés a következő levéltárakban:

Megyei levéltárak: Győr-Moson-Sopron, Győri
Nógrád
Somogy
Szabolcs-Szatmár-Bereg
Vas
Állami szaklevéltárak: Budapesti Corvinus Egyetem Entz Ferenc
Magyar Képzőművészeti Egyetem
Simmelweis Egyetem
Szegedi Tudományegyetem
Köztisztviselői levéltár: Közjegyzői Levéltár I.

d) A levéltár egyes telephelyein elvégezhető az érdemi raktárminősítés, egyes telephelyeken viszont nem:

Baranya Megyei Levéltár: két telephelyen elfogadható minősítés végezhető, egy telephelyen (Rét u.) érdemi minősítés nem lehetséges
Csongrád Megyei Levéltár: Csongrádon és Hódmezővásárhelyen elfogadható minősítés végezhető, Szegeden, Makón és Szentesen érdemi minősítés nem lehetséges
Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára: általában elfogadható minősítés végezhető, de a Deák téri épületben nem lehetséges érdemi minősítés
Hadtörténelmi Levéltár: általában elfogadható minősítés végezhető, de a Petőfi laktanyában lévő új raktárban érdemleges minősítés nem lehetséges
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Levéltára: a központi raktárban elfogadható minősítés végezhető, de a törökbálinti ideiglenes raktárban nem lehetséges az érdemi minősítés
Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Levéltára: Sopronban és Mosonmagyaróváron szabályos minősítés végezhető, Szombathelyen érdemi minősítés nem lehetséges

e) Nem végezhető érdemi raktárminősítés a következő levéltárban:

Köztestületi levéltár: MTA

3. A fondjegyzék-szerkesztési ajánlás végrehajtásának helyzete

Az ajánlás 2002-ben, a hozzá kapcsolódó példatár csak 2009-ben jelent meg. A területi általános levéltáraknak kötelezően kell alkalmazniuk, a települési önkormányzati levéltárak fakultatíve használhatják.

A szakfelügyelői jelentések alapján az alábbiakban lehet összefoglalni az ajánlás végrehajtásának helyzetét.

2011-ig 9 megyei levéltár (BAZ, Győr-Moson-Sopron [Sopron], Hajdú-Bihar, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Tolna, Zala) és 3 városi levéltár (Győr, Tatabánya, Vác) már végzett a munkával úgy, hogy a régi és új törzsszámok/jelzetek megfeleltetését tartalmazó konkordancia-jegyzéket is elkészítette. (Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltárában e jegyzék nem létezik, mert az 1995-ben alakult intézménynek az ajánlás megjelenése előtt még rendszerezetlen volt az iratállománya.) A JNkSz Megyei Levéltár csak virtuálisan hajtotta végre az ajánlás előírásait. Egy megyei levéltárban (Fejér) ténylegesen elvégezték a feladatot, de konkordancia-jegyzéket nem állítottak össze.

A lefolytatott szakfelügyelői vizsgálatig a BFL, a Baranya, Békés, Vas, Veszprém megyei levéltárak és Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára az átszerkesztés nagy részét már elvégezte. Csak a munka elején tartanak még a Csongrád, a Győr-Moson-Sopron [Győr] és a Heves megyei levéltárak, Bács-Kiskun megyében pedig csupán virtuálisan kezdték el a munkát. A Pest Megyei Levéltár még nem fogott hozzá a feladatvégzéshez.

Fentiekből megállapítható, hogy az érintett levéltáraknak a fele sem fejezte be az új fondstruktúra kialakítását. Szükséges, hogy az elmaradásban lévő intézmények is mielőbb befejezzék a munkát. Szakmailag nem elég a virtuális átrendezés, ténylegesen, a levéltári anyagban is végre kell hajtani a változásokat. A konkordancia-jegyzék elkészítése kötelező!

4. A közjegyzői levéltárak létesítésének helyzete

A vidéki közjegyzői kerületek levéltárait 2012. december 31-ig kell létrehozni. Négy levéltár lesz: Debrecenben, Győrben, Pécsen, Szolnokon. A Kamara már mind a négy városban megvásárolta a kiszemelt épületet. A 2011. júniusi állapot szerint az első három épületet a Kamara már birtokba vette, és folyt a győri levéltár kialakítása. A szakfelügyelői jelentés szerint, figyelembe véve a közjegyzői levéltári hálózat eddigi építésének ütemét, a jogszabályban előírt határidő tarthatónak tűnik.

A már létező budapesti területi levéltár (Közjegyzői Levéltár I.) a közeljövőben új helyiségekhez juthat abban az épületben, ahol működik.

Problémát jelent a vidéki közjegyzőknél 1992–2008 között keletkezett hagyatéki és nem peres iratok elhelyezése. Ezeket az iratokat a megyei bíróságok melletti közjegyzői irattáraknak kellene átvenniük, de a bíróságok arra törekednek, hogy ez a közjegyzői levéltárak feladata

legyen. A bírósági törekvés nem támogatható, mert a kiépülőben lévő közjegyzői levéltári rendszerre vállalhatatlan terhet jelentene.

5. Levéltári selejtezési tervek és jegyzőkönyvek felülvizsgálása

Az elmúlt évben 11 megyei levéltár (Bács-Kiskun, BAZ, Győr-Moson-Sopron [Sopron], Hajdú-Bihar, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Veszprém, Zala) és a Nyugat-magyarországi Egyetem Központi Levéltára végzett selejtezési munkát, pontosabban küldött be selejtezési tervet és/vagy jegyzőkönyvet felülvizsgálásra. (2010-ben 8 levéltártól érkezett be selejtezési dokumentum, tehát növekedett a selejtezést végző intézmények száma.)

A selejtezési tervek és jegyzőkönyvek együttes esetszáma 35, darabszáma pedig 113 db volt szemben a 2010. évi 33 esetszámmal és 78 darabszámmal, tehát e vonatkozásban is jelentős a növekedés. A selejtezés főleg 1950 utáni vállalati, szövetkezeti, tanácsai, bírósági, ügyészségi és rendőrségi, valamint 1950 előtti megyei alispáni és községi, városi levéltári anyagot érintett. Zömmel egyszerű selejtezésekre került sor, néhány esetben azonban komoly szakmai ismeretet követelő, bonyolultabb selejtezés is előfordult. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium valamennyi selejtezési tervet és jegyzőkönyvet jóváhagyott.

Most is meg kell állapítani, hogy közlevéltáraink egy része továbbra sem fordít megfelelő figyelmet a selejtezésre, pedig a levéltárba került iratanyagban bőven vannak olyan nem maradandó értékű iratok, amelyek selejtezhetőek, ezáltal a levéltári anyag könnyebb használata is lehetővé válna.

II. Nyilvános magánlevéltárak

A 2011-ben ellenőrzött 20 intézmény: Prímási Levéltár, Egri Főegyházmegyei Levéltár, Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár, Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Pécsi Püspöki Levéltár, Pécsi Káptalani Levéltár, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár, Csornai Premontrei Prépostság Levéltára, Magyar Ferences Levéltár, Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltára; Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára, Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára, Dunántúli Református Egyházkerületi Levéltár; Evangélikus Országos Levéltár, Békéscsabai Evangélikus Egyházközség Levéltára; Magyarországi Unitárius Egyház Levéltára; Magyar Zsidó Levéltár; Magyarországi Román Ortodox Egyház Levéltára; Kisgazda Levéltár.

1. A levéltárak honlapjai, internetes megjelenése

- a) A vizsgált levéltárak közül **önálló honlappal** rendelkeznek a következők: Prímási, Kalocsai Főegyházmegyei, Veszprémi Érseki és Főkáptalani, Református Zsinati, Dunamelléki Egyházkerületi Ráday, az Evangélikus Országos és a Zsidó Levéltár. Kiemelkedően színvonalas tartalmú a **Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár** honlapja, amely a levéltárhasználók tájékozódását igen jól szolgálja. Újabban már a digitalizált állományok (pl. anyakönyvek) online kutatására is lehetőség van. A tartalmas, jó honlapok közé tartozik a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltaré, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltaráé és a Zsidó Levéltaré, de ezek mindegyike fejlesztésre szorul. Különösen érvényes ez a megállapítás a Prímási, a Református Zsinati és az Evangélikus Országos Levéltár honlapjára. Elsősorban a rendszeres frissítés, továbbá a kutatószolgálati formanyomtatványok feltöltése lenne fontos, nem feledkezve meg arról sem, hogy az online kutatási lehe-

tóság biztosítása is kívánatos, ha már vannak digitalizált állományok. A Református Egyház Zsinati Levéltárának honlapja nehezen kezelhető.

- b) **Könyvtárral közös honlappal** rendelkezik a Magyar Ferences és a Magyarországi Unitárius Levéltár. Mindkét esetben egy szervezetben működik a két „intézmény”, így logikus, hogy közös honlap mellett döntöttek. A ferencesek honlapja rendszeresen fejlesztett és gondozott, a kicsi levéltárról sok információt közöl, kutatói formanyomtatványok letöltését lehetővé teszi, a legfontosabb segédletek is elérhetőek rajta. Úgyszintén jónak nevezhető az unitáriusok internetes megjelenése.
- c) **A fenntartó egyházmegye honlapján belül külön lapon** van jelen a világhálón a Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani, valamint a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár. Az elől említett intézmény nagyjából évente frissített lapján gyakorlatilag minden tudnivaló szerepel (elérhetőség, ismertető, segédletek, családkutatás, kiadványok stb.). A másik intézmény lapja ellenben nem túl bő tartalmú, csak kismértékben segíti a kutatókat.
- d) **A fenntartó honlapján** csak adatokkal szerepel a vizsgáltak közül nyolc levéltár (Egri Főegyházmegyei, Pécsi Püspöki, Pécsi Káptalani, Csornai Premontrei Prépostsági, Pannonhalmi Bencés Főapátsági, Dunántúli Református Egyházkerületi, Békéscsabai Evangélikus Egyházközségi és a Román Ortodox Egyházi). A fenntartói honlapokon kívül elsősorban a Magyar Egyházi Levéltárosok Egyesülete (MELTE) honlapjáról van szó, ahol valamennyi egyházi levéltár szerepel a legfontosabb adatokkal. A katolikus levéltárak alapvető adatait tartalmazza a történelmi Magyarország katolikus levéltárait bemutató honlap. Az említett honlapokon megjelenő adatok ugyan hasznosak, de mélyebb szintű érdemi információval nem szolgálnak, így össze sem hasonlíthatóak az önálló és a más intézménnyel közös levéltári honlapokkal. (Meg kell jegyezni, hogy készülöben van a Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár könyvtárral közös honlapja.)
- e) A Kisgazda Örökség és Levéltár Alapítvány Levéltárának még **nincs semmilyen internetes megjelenése**.

Összegzésül hangsúlyozom, hogy a vizsgált egyházi levéltárak internetes megjelenésének tartalmi mélységében nagy különbségek vannak. Egészen kiváló önálló honlapot ugyanúgy találunk, mint minimális információt tartalmazó megjelenést. A lényeges az, hogy az egyházi levéltárak és fenntartóik is felismerték, hogy a világháló nyújtotta lehetőségek kihasználása alapvető levéltári érdek, mert nagymértékben kitágítja a levéltárhasználók tájékoztatására korábban kizárólagosan használt „manuális” eszközrendszert. Ezért — ha van rá mód — feltétlenül támogatni kell e levéltártípus honlapfejlesztéseit. Úgy vélem, támogatásra elsősorban azok a levéltárak érdemesek, amelyek már rendelkeznek önálló vagy pl. a könyvtárral közös honlappal, ill. a fenntartója honlapján rész-honlappal. Természetesen a támogatáshoz feltételeket illik szabni, elsősorban olyanokat, amelyek garanciát nyújtanak arra, hogy a levéltárhasználókat segítő tartalmak kerüljenek a világhálóra (pl. az összes elérhetőségi forma, kutatási szabályzat és lehetőségek, szolgáltatások díjai, fond- és állagjegyzék, más segédletek, kiadványok, adatbázisok, digitalizált állományok, amelyek lehetővé teszik az online kutatást is stb.).

(Fentiekről 2011 júliusában már beszámoltam a Nemzeti Erőforrás Minisztériumnak. A Minisztérium 113002–1/2011. sz. válaszában kinyilvánította, hogy az NKA szakmai kollégiumának javaslatot tesz a nyilvános magánlevéltári honlapok fejlesztésének támogatására.)

2. Az állományvédelmi előírások érvényesülése

A levéltári jogszabályokban és a MOL által 2005-ben kiadott Állományvédelmi Ajánlásban meghatározott előírásoknak a vizsgált nyilvános magánlevéltárak — a szakfelügyelők jelenté-

sek szerint — különböző mértékben felelnek meg. Elsősorban a raktárhasználati rend szabályozottságára, a raktárak berendezésének alapvető jellemzőire (klimatikus viszonyok, tárolási mód, zsúfoltság stb.) és a levéltári anyag használatára vonatkozó követelmények képezték az ellenőrzés tárgyát.

Túlnyomórészt kis mennyiségű iratanyagot őrző, egy-két raktárhelyiséggel rendelkező és egy-két fős létszámú intézményekről van szó, így nem meglepő, hogy külön **raktárhasználati szabályzatot** csak két levéltár (Prímási Levéltár, Magyar Zsidó Levéltár) készített. Problémát jelent, hogy több levéltár nem tesz eleget annak az alapvető biztonsági előírásnak, hogy pl. kutatói használatra kiemelt iratok helyére őrzjegyet kell tenni.

Néhány levéltárban még nem valósult meg az a követelmény, hogy a levéltári anyag tárolására szolgáló raktárhelyiségben oda nem való más gyűjtemények ne legyenek, hogy munkaszoba, kutatószoba ne szolgáljon iratanyag őrzése céljára. Az intézmények többségében azonban érvényesülnek ezek az előírások. Fontos, hogy a levéltári raktárak áramtalaníthatósága általánosan megvalósult és a levéltárak többsége elektronikus tűz- és betörésvédelmi rendszerrel felszerelt.

A **raktárak berendezése** sokat fejlődött az elmúlt évtizedben. A napfény elleni védekezés érdekében a legtöbb helyen különböző árnyékolástechnikai eszközöket (reluxák, sötétítő függönyök, spaletták) szereltek fel az ablakokra. Korszerűsödtek az irrattároló állványzatok: ma már ritka a hagyományos faállványokon és a szekrényekben történő iratőrzés, túlnyomórészt fémállványzatokon sorakoznak az iratanyagok. Nagymértékben előrehaladt a savmentes dobozok alkalmazása, a térképek, tervek tárolására pedig egyre inkább modern eszközöket rendszeresítettek.

A megfelelő **raktári klíma** biztosítása terén is javult a helyzet. Fűtetlen raktár elvétve van. Klimatizált raktár ugyan csak a Magyar Zsidó Levéltárban található (egy raktári helyiségben), mobil párásító/páraelszívó berendezést azonban több intézmény használ (Prímási, Kalocsai Főegyházmegyei, Szombathelyi Egyházmegyei, Magyar Ferences, Magyarországi Unitárius és Kiszgazda levéltárak). A hőmérséklet és a páratartalom mérése általános, de több helyen hiányosság is akad: nem naplózzák a mért adatokat.

Lényegében a vizsgált levéltárak mindegyike gondot fordít a levéltári anyagban található károsító anyagok (pl. gemkapcsok, műanyag tasakok) eltávolítására. Erre főleg a feldolgozó munkák végzésekor kerül sor.

Több intézmény raktárait jellemzi a **zsúfoltság** (pl. Pécsi Püspöki, Magyar Ferences levéltárak), a legrosszabb helyzetben az Evangélikus Országos Levéltár van. A gyarapodások elhelyezésére szolgáló számottevő üres raktári férőhellyel a Prímási Levéltár rendelkezik.

Örömteli fejlemény, hogy az elmúlt évek romló pénzügyi helyzete ellenére a vizsgált levéltárak többségében fejlődés ment végbe az állományvédelem terén.

Budapest, 2012. január 25.

(Dr. Lakos János)
levéltári vezető szakfelügyelő